

Wojciech Piasek, *Jadwiga Lechicka – kobieta nowa i nowoczesna. Kulturowy porządek i relacja płci w historiografii polskiej* (Scientia, Universitas, Memoria, t. 3), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2022, ss. 274, ISBN 978-83-231-4830-2.

Omawiając niedawno na łamach „Zapisek Historycznych” przynoszącą wiele nowych, cennych informacji pracę *Słownik biograficzny historyków Uniwersytetu Gdańskiego*, zakończyłem swoją recenzję słowami: „Można tylko sugerować toruńskiemu środowisku historycznemu, by i ono zdobyło się na podobne wydawnictwo”¹. Tymczasem zdecydowano się na inne rozwiązanie – publikację monograficznych opracowań poświęconych twórczości naukowej najwybitniejszych toruńskich historyków, ich wspomnień oraz nowej edycji najważniejszych z ich prac. Należałoby tu wskazać na książki dotyczące tak znaczących dla Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (i dla polskiej historiografii) postaci, jak m.in. rektor Ludwik Kolankowski² oraz profesorowie Karol Górski³, Bronisław Pawłowski⁴, Jerzy Wojtowicz⁵ i Sławomir Kalembka⁶. Większość publikacji wydawano w ukazującej się od pewnego czasu serii „Homines et historia” oraz w nowej uniwersyteckiej serii „Scientia, Universitas, Memoria”. W środowisku krakowskim powstała ponadto monografia poświęcona wybitnemu historykowi gospodarczemu Stanisławowi Hoszowskiemu, który przez kilkanaście lat był związany z UMK i pozostawił tu swoich uczniów⁷. W ten nurt badań nad historiografią toruńską XX w. świetnie wpisuje się recenzowana praca Wojciecha Piaska.

¹ Jerzy DYGDAŁA, [rec.] *Słownik biograficzny historyków Uniwersytetu Gdańskiego*, red. Eugeniusz KOKO, Zbigniew OPAKCI, *Zapiski Historyczne*, t. 86: 2021, z. 4, s. 196, DOI: <http://dx.doi.org/10.15762/ZH.2021.41>.

² Ludwik Kolankowski 1882–1982. *Materiały sesji w stulecie urodzin*, red. Andrzej TOMCZAK, Toruń 1983; *Ludwik Kolankowski (1882–1956). W pięćdziesiątą rocznicę śmierci* (Homines et Historia, t. 7), red. Wiesław SIERADZAN, Toruń 2006; *Ludwik Kolankowski 1882–1956. Zapiski pamiętnikarskie* (Homines et Historia, t. 10), wyd. Sylwia GROCHOWINA, Toruń 2012; *Ludwik Kolankowski. Dzieło i życie – indywidualny przypadek historiograficzny* (Scientia, Universitas, Memoria, t. 1), red. Piotr OLIŃSKI, Wojciech PIASEK, Toruń 2017.

³ *Karol Górski – człowiek i uczonec*, cz. 1, red. Zenon Hubert NOWAK, Toruń 1999; cz. 2, red. Marian BISKUP, Janusz TANDECKI, Toruń 2004; *Karol Górski, Autobiografia naukowa*, red. Wiesław SIERADZAN, Toruń 2003.

⁴ *Sesja naukowa poświęcona Bronisławowi Pawłowskiemu w setną rocznicę urodzin*, red. Władysław LEWANDOWSKI, Toruń 1988.

⁵ *Jerzy Wojtowicz – historyk gospodarki, społeczeństwa i kultury doby nowożytnej. Indywidualny przypadek z historiografii PRL*, red. Kazimierz MALISZEWSKI, Wojciech PIASEK, Toruń 2015; *Jerzy Wojtowicz, Miasto europejskie w epoce Oświecenia i Rewolucji Francuskiej* (Homines et Historia, t. 14), red. Wojciech PIASEK, Toruń 2017².

⁶ Sławomir KALEMBKA, *Urywki wspomnień...*, Toruń 2009.

⁷ Jolanta WADAS, *Stanisław Hoszowski. Uczony i nauczyciel*, Kraków 2012.

Równocześnie należy zaznaczyć, że książka *Jadwiga Lechicka – kobieta nowa i nowoczesna* nie jest klasyczną biografią przedstawiającą przebieg życia i dokonania naukowo-dydaktyczne portretowanej osoby. Praca ma bowiem charakter raczej biografii pretekstowej. Najlepiej może o tym świadczyć to, że postać profesor Jadwigi Lechickiej pojawia się (poza kilkoma stronami wprowadzenia) dopiero na 50 stronie rozprawy Piaska. Pierwsze dwa rozdziały poświęcone są teoretycznym rozważaniom nad człowiekiem jako przedmiotem badań historii historiografii oraz nad ogólnie pojętą kwestią początków feminizmu w nauce uniwersyteckiej w końcu XIX, a przede wszystkim w XX w. Autor w obydwu rozdziałach sięga nie tylko do opracowań z zakresu historii nauki (zwłaszcza historiografii), lecz także do dorobku socjologii i do współczesnych prac poświęconych roli kobiet w życiu społeczno-intelektualnym Polski międzywojennej i doby PRL-u.

Dopiero w obszernym trzecim rozdziale przedstawiono podstawowe fakty z życiorysu Lechickiej. Zdziwienie może budzić to, że obecnie praktycznie niemożliwe jest ustalenie daty urodzenia badaczki. Bohaterka książki podawała bowiem różne daty (najczęściej 1898 r.), rozbieżności widnieją także w urzędowych dokumentach (nie zachowała się metryka chrztu) i w opracowaniach słownikowych. Przyjmuje się, że mogła przyjść na świat najwcześniej w 1895 r. Jadwiga Lechicka urodziła się w niewielkiej miejscowości Krukienice koło Sambora we wschodniej Galicji. Jak stwierdza autor, według informacji podanej przez samą bohaterkę pracy w ankiecie personalnej (już w czasach PRL-u) jej „ojciec był muzykiem, który kupił sobie kilka morgów ziemi” (s. 55). Szkoda, że nie podano jego imienia, podobnie jak imienia i nazwiska panińskiego matki Jadwigi Lechickiej. Jednakże można przyjąć, że ojciec badaczki najprawdopodobniej był organistą w miejscowej parafii katolickiej. Piasek wspomina także o wykształceniu bohaterki swojej pracy: ukończyła ona szkołę wydziałową w Samborze, a następnie seminarium nauczycielskie. Dopiero później zdała eksternistycznie maturę w męskim gimnazjum klasycznym we Lwowie. Informacje zostały przedstawione na szerokim tle specyficznego galicyjskiego systemu szkolnego, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości kształcenia się kobiet na poziomie średnim.

Wiele miejsca autor poświęca studiom historycznym Jadwigi Lechickiej na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie już w czasach II Rzeczypospolitej. Uczęszczała ona na seminarium Adama Szelągowskiego, znakomitego historyka czasów nowożytnych i XIX w., choć człowieka o trudnym charakterze. W 1924 r. uzyskała promocję doktorską. Dla dzisiejszego czytelnika pewnym zaskoczeniem może być to, że ówczesne studia humanistyczno-filozoficzne nie kończyły się otrzymaniem stopnia magistra. Dopiero reforma szkolnictwa wyższego z 1927 r. wprowadziła ten wymóg. Lechicka, która podczas studiów pracowała jako nauczycielka, chcąc mieć uprawnienia do nauczania także w szkołach średnich, zdecydowała się przystąpić do egzaminu magisterskiego i w styczniu 1928 r. uzyskała ten stopień (s. 71). Jednocześnie w latach 1923–1925 była starszą asystentką przy Seminarium Historii Powszechnej Szelągowskiego. Potem prowadziła tam zajęcia zleczone – aż do wyjazdu do Paryża i Wiednia w 1928 r. na stypendium Fundacji Kultury Polskiej. Po powrocie, spowodowanym m.in. względami finansowymi, podjęła pracę jako wizytatorka oświatowa w szkolnictwie średnim.

Piasek poświęcił dwa osobne podrozdziały zabiegom Jadwigi Lechickiej o przeprowadzenie habilitacji w czasach II Rzeczypospolitej, a następnie w dobie PRL-u.

Jej podstawą miała być rozprawa dotycząca postaci króla Stanisława Leszczyńskiego (uległa zniszczeniu podczas powstania warszawskiego w 1944 r.), a także praca na temat dydaktyki historii. Ostatecznie Lechickiej udało się uzyskać habilitację dopiero na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu na podstawie obszernego streszczenia pracy o Leszczyńskim uzupełnionego o edycję jego pism (książka wyszła drukiem w 1951 r.) oraz maszynopisu pracy „Dydaktyka historii” (ta pozycja nie została wydana, obecnie jej publikację przygotowuje Wojciech Piasek). W tej części monografii znajdujemy informacje m.in. o okolicznościach przejścia Jadwigi Lechickiej z Uniwersytetu Łódzkiego, gdzie stosunkowo wcześniej zaczęła dominować metodologia marksistowska, do Torunia. Ponadto na Wydziale Humanistycznym toruńskiej uczelni znalazło się sporo osób dobrze jej znanych ze Lwowa. Autor szczegółowo omawia okoliczności przeprowadzenia przewodu habilitacyjnego Lechickiej w Toruniu i następnie długotrwałych zabiegów badaczki o nadanie tytułu profesorskiego. Niektórzy z recenzentów jej dorobku naukowego podnosili bowiem zarzuty, że w zbyt małym stopniu stosowała ona w swoich badaniach metodologię marksistowską, a co więcej, nie rozumiała „wzajemnego zdeterminowania procesów kulturowych oraz gospodarczych” (s. 102). Po przełomie z 1956 r. tego typu opinie nie miały na szczęście już decydującego znaczenia.

Mimo to Wojciech Piasek zajmuje się w swej rozprawie nieco szerzej wpływem materializmu historycznego na twórczość Jadwigi Lechickiej. Stwierdza, że traktowała go ona nie jako ideologię, a jako teorię naukową i zastosowała właściwie tylko w dwóch swoich książkach: *Rola dziejowa Stanisława Leszczyńskiego* oraz *Z zagadnień Oświecenia na Pomorzu*⁸. Niektórzy historycy marksiści, po opublikowaniu tych dwóch pozycji, zarzucili jej całkowite niezrozumienie istoty materializmu historycznego i nieumiejętność jego stosowania. Autor recenzowanej pracy wyjaśnia, że świadczy to jedynie o nieschematycznym wykorzystaniu przez Lechicką marksizmu w badaniach nad zjawiskami historii kultury i ideologii (s. 107).

W zakończeniu tego rozdziału autor podjął się zagadnienia inwigilacji Lechickiej przez Służbę Bezpieczeństwa w latach 1958–1959 (s. 109–112). Zainteresowanie SB osobą badaczki było spowodowane m.in. jej kilkoma nieprzychylnymi, choć prywatnymi, wypowiedziami na temat członków Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Ostatecznie oficer prowadzący sprawę Lechickiej zamknął postępowanie, oceniając działalność Lechickiej nie jako antypartyjną i antysocjalistyczną, ale jako zwykłe „rozrabiactwo” (s. 110). Wspomniane zagadnienie, wiążące się w pewnym stopniu ze sprawowaniem przez badaczkę funkcji dziekana, zostało także omówione w następnym rozdziale.

W kolejnej części publikacji Piasek przeanalizował dorobek naukowy Jadwigi Lechickiej i przedstawił jej działalność dydaktyczno-administracyjną. Przed drugą wojną światową opublikowała ona swój doktorat *Pisma polityczne z czasów przedostatniego bezkrólewia* (raczej jego skróconą wersję w „Kwartalniku Historycznym”), książkę *Polska dydaktyka historii w latach 1925–1937* oraz dwie inne prace dotyczące podobnej

---

⁸ Jadwiga LECHICKA, *Rola dziejowa Stanisława Leszczyńskiego oraz wybór z jego pism*, Toruń 1951; eadem, *Z zagadnień Oświecenia na Pomorzu*, Toruń–Łódź 1957.

problematyki, a także kilkanaście artykułów i recenzji⁹. Ponadto była autorką dwóch podręczników do historii dla liceów ogólnokształcących. Jak wspomniano, przygotowana do druku rozprawa habilitacyjna dotycząca działalności i poglądów Stanisława Leszczyńskiego uległa zniszczeniu w 1944 r. Autor, powołując się m.in. na opinię Łucji Charewiczowej, prominentnej badaczki historii miast, zwraca przy tym uwagę na problemy, jakie miały wówczas kobiety z publikacją swoich prac (s. 114–115). Jadwiga Lechicka aktywnie uczestniczyła w życiu naukowym, wygłaszała referaty na Zjazdach Powszechnych Historyków Polskich (w 1930 i 1935 r.), działała w towarzystwach naukowych i oddziałach Polskiego Towarzystwa Historycznego we Lwowie, w Łodzi i Warszawie.

Po 1945 r., już jako pracownik naukowy toruńskiego UMK, opublikowała sześć książek (w tym jeden zbiór źródeł) oraz kilkanaście artykułów i recenzji. Jej zainteresowania badawcze coraz wyraźniej koncentrowały się wokół dziejów szeroko pojętej kultury. Wojciech Piasek słusznie podkreśla jej rolę w rozwoju badań nad historią oświaty i wychowania na toruńskiej uczelni, choć niestety projektowana w Instytucie Historii Katedra Historii Oświaty i Wychowania ostatecznie nie powstała. Autor omówił także zajęcia dydaktyczne – wykłady i ćwiczenia – prowadzone przez Lechicką z zakresu dziejów oświaty i metodyki nauczania, tak na kierunku historii, jak i na pedagogice. Blisko współdziałała na tym polu z współtwórcą toruńskiej, a potem gdańskiej pedagogiki Kazimierzem Sońnickim. W monografii Piaska brakuje jednak szerszego przedstawienia działalności dydaktycznej Jadwigi Lechickiej na UMK. Można było skorzystać z periodycznego wydawnictwa „Spis wykładów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika” za poszczególne lata, by podać prowadzone przez nią wykłady i ćwiczenia oraz seminaria magisterskie. Spośród uczniów Lechickiej autor kilkakrotnie wymienia Mariana Pawlaka, który zajmował się przede wszystkim historią oświaty w dobie nowożytnej i uzyskał tytuł profesora. Można byłoby dodać, że Jerzy Wojtowicz, uczeń Stanisława Hoszowskiego, zmianę swoich zainteresowań badawczych z historii gospodarczej na historię kultury w dużej mierze zawdzięczał Jadwidze Lechickiej.

W odrębnym podrozdziale Piasek przedstawił informacje o funkcjach administracyjnych pełnionych na UMK przez Lechicką. Od 1954 r. była prodziekanem Wydziału Humanistycznego UMK (z mianowania), a w roku 1956, w czasie październikowej „odwilży”, Rada Wydziału wybrała ją dziekanem. Wojciech Piasek podkreśla, że bardzo rzadko na UMK kobiety sprawowały funkcję dziekańską, a na Wydziale Humanistycznym następczyni Lechickiej pojawiła się dopiero w 2020 r.! Podczas kadencji Lechickiej z lat 1956–1958 na Wydziale reaktywowano kilku kierunków studiów zlikwidowanych w okresie stalinowskim. Po odejściu z UMK Stanisława Hoszowskiego (w 1958 r.) i Leonida Żytkowicza (w 1962 r.) Lechicka objęła początkowo kierownictwo Zakładu Historii Powszechnej XVI–XVIII w., a następnie Katedry Historii Polski

---

⁹ Eadem, *Pisma polityczne z czasów przedostatniego bezkrólewia*, Kwartalnik Historyczny, t. 41: 1927, z. 3, s. 477–518; eadem, *Polska dydaktyka historii w latach 1925–1937*, Łódź 1937. Piasek w swojej monografii podał błędną datę wydania pracy o dydaktyce historii, por. Wojciech PIASEK, *Jadwiga Lechicka – kobieta nowa i nowoczesna. Kulturowy porządek i relacja płci w historiografii polskiej* (Scientia, Universitas, Memoria, t. 3), Toruń 2022, s. 116.

i Powszechnej XVI–XVIII w. Znow – jak stwierdza autor – była jedną z nielicznych kobiet kierujących w owym czasie katedrami historycznymi na polskich uniwersytetach (s. 143–144).

Rozdział piąty, zatytułowany *Działalność na rzecz „sprawy kobiecej”*, stanowi chyba największe zaskoczenie dla wszystkich, którzy znali Jadwigę Lechicką jako dystyngowaną damę, osobę spokojną, lubiącą życie towarzyskie, poświęcającą się przede wszystkim dydaktyce uniwersyteckiej i nauce. W świetle obszernej kwerendy archiwalnej i literatury okazało się, że chociaż Lechicka w młodości nie była sufrażystką, to jednak angażowała się w działalność niepodległościową oraz dążyła do uzyskania przez kobiety pełnego równouprawnienia. Już podczas nauki w Seminarium Nauczycielskim w Samborze była związana z harcerstwem i niepodległościowym Zarzewiem, a w 1912 r. wstąpiła do Związku Strzeleckiego i ukończyła tam szkołę podoficerską. Jako „czynny i wybitny członek” tego Związku została w 1931 r. odznaczona Medalem Niepodległości. Po studiach zaangażowała się w działalność w Polskim Stowarzyszeniu Kobiet z Wyższym Wykształceniem, jednej z nielicznych w międzywojennej Rzeczypospolitej organizacji feministycznych (s. 151). Autor obszernie przedstawia cele i organizację tegoż Stowarzyszenia, po czym przechodzi do ukazania działalności Jadwigi Lechickiej w Oddziale Lwowskim i Łódzkim, a także w Zarządzie Głównym (była sekretarzem, a potem wiceprzewodniczącą). Badaczka reprezentowała Stowarzyszenie na genewskim zjeździe Międzynarodowej Federacji Kobiet z Wyższym Wykształceniem w 1929 r. Po zakończeniu drugiej wojny światowej historyczka aktywnie uczestniczyła w pracach reaktywowanego Stowarzyszenia, m.in. współredagując opracowywaną wówczas *Encyklopedię polskiego ruchu kobiecego*, która jednak nie została wydana, ponieważ w 1948 r. komunistyczne władze rozwiązały organizację. Jadwiga Lechicka nadal utrzymywała kontakty z innymi członkiniami Stowarzyszenia, a w 1957 r. zainicjowała zabiegi o jego reaktywację, które jednak nie przyniosły rezultatu. Ponadto – jak zanotował w zakończeniu Piasek – główna bohaterka jego publikacji w okresie międzywojennym przewodniczyła Kołu Studentek na Uniwersytecie Jana Kazimierza, a później uczestniczyła w pracach Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej Kobiet oraz największej sanacyjnej organizacji kobiecej, czyli Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet.

Rozdział szósty autor poświęcił na omówienie pracy Jadwigi Lechickiej w administracji szkolnej II Rzeczypospolitej, w tym współtworzeniu przez nią programów wychowania historyczno-obywatelskiego. Od 1930 r. badaczka pełniła funkcję wizytatorki szkół Kuratorium Okręgu Szkolnego Łódzkiego, a następnie Warszawskiego. Została zwolniona we wrześniu 1936 r. – jak przypuszcza Piasek – z przyczyn polityczno-ideowych. Poglądy Lechickiej zbliżyły ją do lewicy obozu sanacyjnego, badaczka była zaangażowana w tworzenie programu wychowania obywatelsko-państwowego, o co zabiegali ówczesni kolejni ministrowie resortu oświaty Janusz i Wacław Jędrzejewiczowie. Po śmierci Józefa Piłsudskiego w 1935 r. w sanacji coraz bardziej zaczęły dominować nurty prawicowe, obaj Jędrzejewiczowie zostali odsunięci od czynnej polityki, a nowy minister Wojciech Świętosławski kładł nacisk na wychowanie narodowo-patriotyczne i przeprowadził istotne zmiany personalne wśród administracji oświatowej. Sporo miejsca w tym rozdziale Piasek poświęcił analizie poglądów pedagogiczno-dydaktycznych Lechickiej na metody nauczanie historii, a zwłaszcza jej koncepcji – przejętej

od francuskiego uczonego Gastona Bachelarda – łączącej nauczanie z wychowaniem. Osobno zajął się kwestią jej opinii na temat roli regionalizmu w historii.

Moje największe zdumienie, jako osoby dobrze znającej Jadwigę Lechicką, a co więcej, przez kilkanaście lat mieszkającej z nią w tym samym wspólnym mieszkaniu kwaterekowym, wywołała lektura krótkiego, ośmiostronicowego, ostatniego rozdziału, zatytułowanego *Życie prywatne. Małżeństwo, rodzina i aspiracje zawodowo-naukowe*, w którym Piasek wykorzystał tekst nieopublikowanej powieści Lechickiej (w środowisku toruńskim chyba nikt nie wiedział o jej ambicjach literackich). Bohaterka książki – doc. Grodzka – stanowiąca chyba *alter ego* autorki, pokochała jednego z profesorów, ale nie zdecydowała się na małżeństwo, gdyż przyszły mąż nie chciał, aby jego żona kontynuowała pracę naukową. Główna bohaterka powieści występuje tu jako emancypantka, natomiast jej partner jawi się jako zacofany antyfeminista. Piasek przypuszcza, że nawet gdyby ten wątek powieści miał jakieś odniesienia do rzeczywistości, to dla Lechickiej, tak jak w książce, najważniejszym celem życiowym byłaby aktywność na polu nauki. Postać badaczki stanowi dla autora monografii przykład „przełamywania wzorca kobiecości obowiązującego w jej czasach”. Dodaje, że „wzorzec ten przewidywał dla kobiet jedynie świat domu, pracę dla rodziny i w rodzinie” (s. 209).

Rozprawę Piasek zamyka krótki szkic zatytułowany *Zamiast zakończenia* (s. 210–213), w którym nawiązując do teoretycznych założeń antropologicznych Clifforda Geertza, podkreśla, że praca nad książką w zasadzie się nie kończy, ale się ją porzuca, a w tym typie monografii, mającej wiele wątków, klasyczne zakończenie jest praktycznie niemożliwe do wyobrażenia. Dlatego tylko zaznacza, że w swojej książce zajął się przede wszystkim Jadwigą Lechicką „jako historyczką” i przedstawił ją jako „człowieka pojedynczego”, „w aspekcie wzorca kobiecości jako kulturowej ramy dla działania i myślenia o sobie”, a więc w tym aspekcie trudno o „podsumowanie wyników pracy” (s. 210). Mimo to w dalszej części tego szkicu w zwięzły sposób przedstawia sylwetkę Lechickiej na tle kwestii uwarunkowań kobiecych karier w nauce polskiej od lat dwudziestych do sześćdziesiątych XX w.

W bibliografii Piasek zamieścił wykaz drukowanych prac Jadwigi Lechickiej. Ponadto zostanie opublikowana znacząca rozprawa badaczki „Dydaktyka historii”, która ze względów ideologicznych nie mogła być wydana w dobie stalinowskiej. Cennym załącznikiem jest kilkadziesiąt zdjęć, przedstawiających tak samą Panią Profesor, jak również wydarzenia z jej życia, domy, w których mieszkała, i gmachy uniwersytetów we Lwowie oraz w Toruniu czy wreszcie reprodukcje różnych urzędowych pism związanych z jej działalnością naukową i administracyjną. Szkoda, że w indeksie opuszczono imiona i nazwiska rodzeństwa Jadwigi Lechickiej.

Otrzymaliśmy książkę interesującą, dobrze napisaną, zawierającą wiele nowego materiału źródłowego i cennych rozważań teoretycznych. Autor sięgnął przede wszystkim do niewykorzystywanych dotąd archiwaliów (m.in. spuścizny Lechickiej i jej akt personalnych w Archiwum UMK, jak również do jej przedwojennych akt osobowych w Archiwum Państwowym Lwowskiej Obłasti), wykorzystał także jej korespondencję z Marią Friedberg (z Archiwum Narodowego w Krakowie), a ponadto liczne źródła drukowane (w tym pamiętniki). Piasek znakomicie porusza się w obfitej literaturze naukowej, zwłaszcza dotyczącej roli kobiet w życiu społecznym i naukowym na ziemiach polskich od końca XIX do lat sześćdziesiątych XX w. Niekiedy wydaje się zresztą,

że ta ogólna problematyka zbytnio dominuje nad właściwym tematem rozprawy. Może szkoda, że autor nie zmienił akcentów w tytule swojej książki, bardziej odpowiednim brzmieniem tytułu byłoby chyba *Kulturowy porządek i relacja płci w historiografii polskiej. Przypadek Profesor Jadwigi Lechickiej*.

Na koniec kilka uwag osobistych. Podczas swego pobytu w Toruniu Jadwiga Lechicka najdłużej mieszkała na ul. Bydgoskiej 14. Wprowadziła się tam w 1952 lub w początkach 1953 r. Była to duża kamienica, zaprojektowana i zbudowana wraz z całym niewielkim, dość elitarnym osiedlem przez znanego toruńskiego architekta Ericha Jerusalem przed pierwszą wojną światową w stylu wczesnomodernistycznym. Od jego nazwiska nazywano tę dzielnicę Nową Jerozolimą (Nowe Jerusalem)¹⁰. W 1946 r., po opuszczeniu tego domu przez stacjonujących w nim żołnierzy radzieckich i po remoncie, został on przeznaczony na potrzeby pracowników UMK. Mieszkanie na drugim piętrze, gdzie wprowadziła się Profesor Lechicka, składało się z sześciu pokoi, dużej kuchni, wspólnej łazienki i kilku komórek. Jedna z nich została przebudowana na minikuchnię. Profesor otrzymała rzeczywiście, tak jak pisze autor, przydział na jeden pokój o powierzchni 25 m², ale jej siostra Stanisława Fangowa, nauczycielka, dostała drugi pokój, chyba nieco większy. Oba te pokoje zwolnił ks. prof. Michał Wyszyński, dziekan Wydziału Prawa, specjalista od prawa rzymskiego, prowadzący również zajęcia na historii z paleografii łacińskiej, po trosze też muzykolog, który po likwidacji prawa na UMK przeniósł się do Wrocławia. Pokój od frontu, z dużym balkonem, zajmowała Janina Kapuścińska, kustosz Biblioteki Uniwersyteckiej (bibliotekarka jeszcze z Wilna), w trzech pokojach z kuchnią znajdujących się w tylnej części budynku mieszkała nasza pięcioosobowa rodzina. Mieszkanie było wysokie, chyba na 3,5 m, zimą rzeczywiście trudne do ogrzania (piece węglowe). Po długim korytarzu zdarzało się nam jeździć rowerami. W jednym z pokoi, gdzie mieszkała Profesor Lechicka stał ogromny, czarny fortepian (chyba Bechstein) zostawiony tam przez dziekana Wyszyńskiego, ślad jego zainteresowań muzycznych. Przez dwa lata, dzięki uprzejmości Pani Profesor, ćwiczyłem na nim gamy i drobne utwory, jednak bez widocznych postępów. Można jeszcze dodać, że mieszkanie na parterze w tym domu zajmował, kilkakrotnie wspomniany w tej książce, prof. Kazimierz Sośnicki, pedagog współpracujący z bohaterką tej książki. Jadwigę Lechicką pamiętam jako osobę wrażliwą, uprzejmą, miłą, elegancką, sprawiającą wrażenie (w owych czasach nie było o to trudno) jakby pochodziła z wyższych sfer, może nawet z ziemiaństwa. Niewątpliwie w pełni zasłużyła na poświęconą jej osobie znakomitą biografie.

Jerzy Dygdala*

 <https://orcid.org/0000-0002-9804-6845>

¹⁰ Katarzyna KLUCZWAJD, *Bydgoskie Przedmieście. Toruńskie przedmieścia sprzed lat*, Łódź 2019, s. 36–39.

* Instytut Historii, Polska Akademia Nauk

 jdygdala@ihpan.edu.pl

BIBLIOGRAFIA

- Biskup, Marian and Janusz Tandecki, eds. *Karol Górski – człowiek i uczonek*, part 2. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2004.
- Dygdała, Jerzy. Review of *Słownik biograficzny historyków Uniwersytetu Gdańskiego*, by Eugeniusz Koko and Zbigniew Opacki. *Zapiski Historyczne* 86/4 (2021): 191–197. <http://dx.doi.org/10.15762/ZH.2021.41>.
- Górski, Karol. *Autobiografia naukowa*, edited by Wiesław Sieradzan. Toruń: Wydawnictwo UMK, 2003.
- Grochowina, Sylwia, ed. *Ludwik Kolankowski 1882–1956. Zapiski pamiętnikarskie*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2012.
- Kalembka, Sławomir. *Urywki wspomnień...* Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009.
- Kluczajd Katarzyna, *Bydgoskie Przedmieście. Toruńskie przedmieścia sprzed lat*. Łódź: Księży Młyn Dom Wydawniczy, 2019.
- Lechicka, Jadwiga. "Pisma polityczne z czasów przedostatniego bezkrólewia." *Kwartalnik Historyczny* 41/3 (1927): 477–518.
- Lechicka, Jadwiga. *Polska dydaktyka historii w latach 1925–1937*. Łódź: "Drukarnia Polska" Ludomira Mazurkiewicza i S-ki, 1937.
- Lechicka, Jadwiga. *Rola dziejowa Stanisława Leszczyńskiego oraz wybór z jego pism*. Toruń: nakładem Towarzystwa Naukowego, 1951.
- Lechicka, Jadwiga. *Z zagadnień Oświecenia na Pomorzu*. Toruń, Łódź: TNT, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1957.
- Lewandowski, Władysław, ed. *Sesja naukowa poświęcona Bronisławowi Pawłowskiemu w setną rocznicę urodzin*. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika, 1998.
- Maliszewski, Kazimierz and Wojciech Piasek, eds. *Jerzy Wojtowicz – historyk gospodarki, społeczeństwa i kultury doby nowożytnej. Indywidualny przypadek z historii PRL*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2015.
- Nowak, Zenon Hubert, ed. *Karol Górski – człowiek i uczonek*, part 1. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 1999.
- Oliński, Piotr and Wojciech Piasek, eds. *Ludwik Kolankowski. Dzieło i życie – indywidualny przypadek historiograficzny*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2017.
- Piasek, Wojciech. *Jadwiga Lewicka – kobieta nowa i nowoczesna. Kulturowy porządek i relacja płci w historiografii polskiej*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2022.
- Sieradzan, Wiesław, ed. *Ludwik Kolankowski (1882–1956). W pięćdziesiątą rocznicę śmierci*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2006.
- Tomczak, Andrzej, ed. *Ludwik Kolankowski 1882–1982. Materiały sesji w stulecie urodzin*. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika, 1983.
- Wadas, Jolanta. *Stanisław Hoszowski. Uczonek i nauczyciel*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, 2012.
- Wojtowicz, Jerzy. *Miasto europejskie w epoce Oświecenia i Rewolucji Francuskiej*. Edited by Wojciech Piasek. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2017.